

ترجمة عوالم العلوم

(بخش معجزات و فضایل)

حجت الاسلام والمسلمین محسن احمدی

سرشناسه	بهرانی، عبدالله بن نورالله، قرن ۱۲ق.
عنوان فراوانی	جامع العلوم و المعارف و الاحوال من الآداب و الاخيار و الاوقاف، فارسی- برگزیده
عنوان و نام پدیدآور	ترجمه عزالدین علیرضا بخش معجزات و فضایل/ ترجمه محسن احمدی
مشخصات نشر	تهیه: بنیاد فرهنگی هنری امام رضا (ع) ۱۳۹۱.
مشخصات ظاهری	۱۰۸ص.
شابک	978-602-93665-4-5
وضعیت فهرست نویسی	فبا
یادداشت	کتاب حاضر ترجمه بخش معجزات و فضایل از جلد ۲۲ از کتاب "جامع العلوم و المعارف و الاحوال من الآداب و الاوقاف" است.
موضوع	علیمی موسیقی (ع)، اندک هشت، ۹۱۵۳ - ۲۰۴ - -- فضایل
موضوع	علیمی موسیقی (ع)، اندک هشت، ۹۱۵۳ - ۲۰۴ - -- کرامتها
موضوع	احادیث شیعه -- قرن ۱۲ق.
شناسه افزوده	احمدی، محسن، ۰۱۳۲۷
شناسه افزوده	بنیاد فرهنگی امام رضا علیه السلام
رده بندی کنگره	۱۳۹۱ - ۹۱۵۳ - ۲۰۴ - ۹۱۵۳
رده بندی دهکده	۲۹۷/۲۱۱
شماره کتابشناسی ملی	۴-۷۷۸۸

بنیاد فرهنگی امام رضا (ع)

انجمن پژوهش‌های قرآنی

ترجمه عوالم العلوم (بخش معجزات و فضایل)

ترجمه: حجت الاسلام والمسلمین محسن احمدی

ویراستار علمی: حسین استادولی

ویراستار ادبی: دکتر علی شریقی

صفحه‌آرایی: فاطمه حسینی

ناشر: بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا (ع)

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۱

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

مقدمه دبیرخانه دائمی جشنواره بین‌المللی امام رضا (ع)	۷
مقدمه پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات	۹
مقدمه مترجم	۱۱
مقدمه محقق	۱۳
ابواب معجزات و کارها و حالات سکونت انگیز آن حضرت (ع)	۲۱
باب ۱: معجزات آن حضرت در آگاهی از امور غیبی	۲۳
ملحقات	۶۲
باب ۲: معجزات آن حضرت در بیرون آوردن شمش طلا و طلاهای دیگر از زمین	۷۱
ملحقات	۷۲
باب ۳: معجزه آن حضرت در بیرون آوردن آب از صخره	۷۳
باب ۴: معجزه آن حضرت در سخن گفتن منبر با ایشان	۷۳
باب ۵: معجزه آن حضرت در اقرار جمادات به امامت او و سلام دادن به او	۷۳
باب ۶: معجزه آن حضرت در زنده کردن مردگان به اذن خدای تعالی	۷۴
ملحقات	۷۴
باب ۷: معجزه آن حضرت در ورود به بصره و کوفه با طی الارض و سایر معجزات و مباحثاتی که از ایشان در آن دو شهر به ظهور رسیده است	۷۵
باب ۸: آگاهی آن حضرت از همه زبان‌ها	۸۵
ملحقات	۸۷
باب ۹: آگاهی آن حضرت از زبان پرندگان	۸۷

باب ۱۰: آگاهی آن حضرت از زبان حیوانات وحشی و چهارپایان.....	۸۸
ملحقات.....	۸۸
باب ۱۱: معجزات ویژه آن حضرت.....	۸۹
ملحقات.....	۹۱
ابواب فضائل و مناقب و شئون والای آن حضرت ﷺ.....	۹۳
باب ۱: اطاعت باد از او.....	۹۵
باب ۲: اطاعت درندگان از او.....	۹۶
باب ۳: اطاعت ملائکه از آن حضرت.....	۹۸
باب ۴: اطاعت جن از آن حضرت.....	۹۹
ملحقات.....	۹۹
باب ۵: در این که ملاح رسول خدا ﷺ نزد آن حضرت است.....	۹۹
باب ۶: در این که خواب و بیداری آن حضرت یکی است.....	۱۰۰
باب ۷: دیدن آن حضرت، پیامبر خدا ﷺ را.....	۱۰۰
ملحقات.....	۱۰۰
باب ۸: استجاب دعاهاى آن حضرت.....	۱۰۱
ملحقات.....	۱۰۵

مقدمه

جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام همه ساله به مناسبت میلاد با سعادت و سراسر نور عالم آل محمد صلی الله علیه و آله حضرت امام علی بن موسی الرضا علیه السلام و کریمه اهل بیت حضرت فاطمه معصومه علیها السلام در «دهه کرامت» (از یکم تا یازدهم ذی القعدة) به همت مردم ولایتمدار و مسئولان خدوم در داخل و خارج از کشور به شکل با شکوهی برگزار می شود. جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام از این جهت اهمیت مضاعف می یابد که همه ساله اندیشمندان، پژوهشگران، هنرمندان و در یک کلام «پدیدآورندگان آثار فاخر رضوی» با خلق آثار فاخر و ارزنده، زمینه ترویج بیش از پیش فرهنگ، سیره و معارف رضوی را در یک فضای معنوی فراهم می نمایند.

برنامه های موضوعی

برنامه های موضوعی تعریف شده در جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام شامل آن دسته از برنامه هایی می شود که در موضوعات فرهنگی، هنری، سینمایی، مطبوعاتی و رسانه های دیجیتال به صورت مسابقه و در یک رقابت سالم و سازنده در این جشنواره به آن ها پرداخته می شود آن چنانکه در حال حاضر ۵۲ شاخه از جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام به این موضوعات اختصاص دارد.

همایش ها

همایش های علمی و پژوهشی جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام که عمدتاً از طریق دانشگاه ها و مراکز علمی و فرهنگی انجام می شود زیر نظر اعضای هیئت علمی به تولید مقالات و آثار پژوهشی در زمینه فرهنگ و معارف رضوی پرداخته می شود که هجده شاخه از جشنواره بین المللی امام رضا علیه السلام با موضوعات علمی و پژوهشی انجام می گردد.

امور بین الملل

برنامه‌های تعریف شده برای خارج از کشور در جشنواره بین‌المللی امام رضا (ع) با بهره‌گیری از ظرفیت‌های علمی- فرهنگی اندیشمندان و دانشمندان جهان همچنین مشارکت ارادتمندان هشتمین اختر تابناک آسمان امامت و ولایت در اقصی نقاط جهان با رویکرد علمی، پژوهشی، فرهنگی و هنری برگزار می‌گردد. محوریت این بخش با سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی و همکاری نهادهای فرهنگی مرتبط با خارج از کشور می‌باشد.

برنامه‌های عمومی

سازماندهی برنامه‌های عمومی جشنواره بین‌المللی امام رضا (ع) با ایجاد فرصت‌های معنوی «دهه کرامت» در سراسر کشور اعم از شهر و روستا در قالب جشن‌های مردمی و خصوصاً بزرگداشت قدمگاه‌های حضرت در مسیر هجرت تاریخی امام رضا (ع) از مدینه به مرو و همچنین بزرگداشت امامزادگان و بقاع و اماکن متبرکه در قالب جشن‌های مردمی «دهه کرامت» پیش‌بینی می‌شود.

انتشارات

کتاب حاضر با عنوان «ترجمه عوالم العلوم» (بخش معجزات و فضائل) از جمله تولیدات جشنواره بین‌المللی امام رضا (ع) می‌باشد که منبعی از منابع علوم اهل بیت عصمت و طهارت و چشمه‌ای از چشمه‌های سرشار از حکمت ائمه و پرتویی از نور فضائل آن بزرگواران است که می‌تواند جهان بشریت را با زندگی سراسر نور و حکمت آن حجت الهی بیشتر آشنا کند. این اثر کم نظیر به همت جناب حجت الاسلام والمسلمین آقای محسن احمدی و نظارت پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات ترجمه شده است و توسط بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا (ع) که زیر نظر وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی فعالیت می‌نماید چاپ و انتشار می‌یابد تا انشاء... مورد استفاده عموم مردم و صاحب‌نظران و عاشقان و شیفتگان آن امام همام قرار گیرد.

بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا (ع)

مقدمه پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

بی شک حضرت علی بن موسی الرضا المرتضی (علیه السلام)، سبط خاتم الانبیاء والمرسلین (علیهم السلام)، فرزند فاطمه و یادگار امیر المؤمنین (علیه السلام) در ایران اسلامی، افزون بر آن که حجت خدا و امام و وصی رسول خدا (صلی الله علیه و آله) است، بزرگ ترین پدیده فرهنگی در ایران اسلامی است چه آن که میلیون ها نفر در سرتاسر این سرزمین پهناور هر سال از سر عشق و شوق به زیارتش می شتابند و از ژرفای جان به ایشان عشق می ورزند. یکی از ابتکارهای بنیاد فرهنگی و هنری امام رضا (علیه السلام) در برگزاری جشنواره بین المللی امام رضا (علیه السلام) آن است که پژوهش های بنیادی، ماندگار و مؤثری را در برنامه های خود گنجانیده است؛ بسیار خوشنودم که این طرح های ارزشمند به همت محققان این پژوهشگاه انجام می شود؛ یکی از این طرح ها ترجمه عوالم العلوم (بخش معجزات و فضایل) است که با نظارت علمی پژوهشکده مطالعات دینی فرهنگ در این پژوهشگاه به فرجام رسیده است. در این جا بر خود لازم می دانم از ناظر محترم طرح جناب حجت الاسلام والمسلمین دکتر سیدمصطفی میرلوحی، همکارانم در این پژوهشکده و مجری محترم طرح تشکر کرده و از فرهیختگان و شیفتگان معارف رضوی (علیهم السلام) بخواهم از سر لطف ما را مشمول پیشنهادهای علمی شان بگردانند.

یحیی طالبیان

رئیس پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

مقدمه مترجم

بسم الله الرحمن الرحيم و صلى الله على محمد و آله الطاهرين
اهل بيت (عليهم السلام) شخصیت‌هایی الهی هستند که هر کس آنان را بشناسد شیفته
آنان می‌شود. آنان در معرفت خدا و اسماء و صفات او و معرفت حقایق عالم هستی
و عوالم پیش از دنیا و پس از آن به والاترین درجه ممکن بار یافته‌اند و در رفتار و
اخلاق، انسان‌هایی خداگونه شده‌اند و از این رو، امام و اسوه و الگوی بشریت‌اند.
این شخصیت‌های والا، نمایندگان خدا و مآذن علم و قدرت او و زبان‌گویای او و
آینه‌داران صفات زیبای او در میان افریدگان هستند. آشنایی با اینان، آشنایی با
خدا، دوستی اینان، دوستی خدا و دشمنی با اینان، دشمنی با خداست. هر که بخواهد
به معرفت خدا راه یابد از طریق این‌ها امکان‌پذیر است و هر که بخواهد با دین خدا
آشنا شود، باید از این‌ها فرا بگیرد. یکی از کتاب‌هایی که در باب آشنایی با ائمه (عليهم السلام) و
سیره آن بزرگواران و معارفی که از آنان به یادگار مانده و از کتاب‌های مرجع
شمرده می‌شود، کتاب شریف عوالم تألیف عالم متبحر، مرحوم شیخ عبدالله بحرانی، از
شاگردان علامه مجلسی (رحمته الله) است.

این کتاب، ترتیب و تنظیم کتاب شریف بحار الأنوار، دائرة المعارف مذهب تشیع
است و دارای مجلدات متعددی است و احادیث مناسب دیگری هم توسط محقق کتاب
حضرت آیت الله محمدباقر موسوی موحد ابطحی اصفهانی به ابواب آن اضافه شده
است. جلد ۲۲ این موسوعه عظیم، درباره زندگی امام رضا (عليه السلام) است. دبیرخانه دائمی
جشنواره بین‌المللی امام رضا (عليه السلام) ترجمه این جلد را به راقم این سطور پیشنهاد نمود. از
آن جا که ترجمه این کتاب می‌تواند شیعیان و دوستان امام هشتم را با زندگی سراسر
نور و حکمت و درس آن حجت الهی آشنا کند، از این پیشنهاد مبارک استقبال نموده،

دست به کار ترجمه شدم. البته آنچه که پیش روی دارید صرفاً بخش معجزات و فضائل جلد ۲۲ این کتاب است که ان شاء الله ترجمه کامل آن به زودی منتشر خواهد شد. شایان ذکر است که هر چند احادیث این جلد به صورت پراکنده در جاهای دیگر هم ترجمه شده است، لکن از آن جا که ترجمه، یک امر فنی و تخصصی است، تعدد ترجمه‌ها - اگر با تأمل و دقت همراه باشد - تکرار حساب نمی‌شود و برای اهل نظر قابل استفاده خواهد بود.

درباره روش ترجمه، عقیده مترجم بر آن است که متن عربی را باید به گونه‌ای به فارسی منتقل نمود که فارسی زبانان، مراد از آن را به درستی دریابند و برای آن که امانت متن هم حفظ شود، افزوده‌های ضروری را باید داخل پرانتز قرار داد. مترجم برای تأمین این هدف تلاش نموده تا این ترجمه، گویا و روان و مهم‌تر از همه صحیح و متقن باشد.

تذکر این نکته هم لازم است که پاورقی‌های کتاب سه دسته است. دسته‌ای، از خود مرحوم بحرانی است که با قید (مؤلف) مشخص شده است. دسته‌ای نیز، از محقق کتاب، حضرت آیت الله ابطاحی است که بدون هیچ گونه قیدی آمده است و دسته سوم، از مترجم است که با قید (مترجم) ذکر شده است.

از ویراستار علمی این ترجمه، فاضل ارجمند جناب آقای حسین استاد ولی که با تذکرات سودمند خود برخی از خطاها را تصحیح نموده، کیفیت ترجمه را ارتقا بخشید، کمال تشکر را دارم.

نیز از فرزند عزیزم؛ حجت الاسلام و المسلمین مهدی احمدی که در انجام این کار کمک شایانی نمود قدردانی می‌کنم.

امیدوارم این اثر که عرض ارادتی است به آستان اقدس امام هشتم، حضرت علی بن موسی الرضا علیه السلام مورد عنایت آن معدن کرامت و خود قرار گیرد. تو مگو ما را بدان شه بار نیست یا کریمان کارها دشوار نیست

محسن احمدی

قم المشرفة

مقدمه محقق

پس از حمد و ستایش خدای بزرگ بر آن چه بدان منت نهاده و عطا فرموده است و پس از صلوات و سلام او بر بندگان برگزیده اش که علت غائی برای هستی آفریدگانشند و اگر آنان نبودند هیچ مخلوقی آفریده نمی شد (یعنی پنج تن آل عبا) مصطفی و مرتضی و زهرا و مجتبی و شهید کربلا (علیهم السلام) و بر نه معصوم که مایه قوام زمین و نشانه هایی در تاریکی ها هستند می گویم: این جلد «عوالم العلوم» جوانبی از حیات امام علی بن موسی الرضا (علیه السلام) هشتمین اختر فروزان آسمان عصمت و طهارت، از برگزیدگان وارثان نبوت و (شاخه ای) از درخت رسالت محمدی که ریشه اش ثابت و شاخه هایش در آسمان است و میوه اش را هر زمان به اذن پروردگارش می دهد - را مورد بررسی قرار داده و شامل گوشه ای از سیره دریای ژرفی مالا مال از حکمت و ادب و شاخه ای از درخت تنومند و پربرکتی است که دانش و فهم، ظاهر و باطن اوست.

خواننده گرامی: دوست و دشمن بر جذابیت رفتار امام ما حضرت ابوالحسن الرضا (علیه السلام) و دانش عمیق و سلامت فهم و اخلاق عظیم و پیراستگی او از هر انحرافی اتفاق نظر دارند. شخصیتی مثل رأس الجالوت در برابر آستان علم او با بدیش شکست تعظیم کرد و جاثلیق با فرو رفتن در سکوت و عقب نشینی سر تسلیم فرود آورد و مأمون به حق او اعتراف نمود و گفت: ای پسر رسول خدا (صلی الله علیه و آله) و علم و زهد و پرهیزگاری و عبادت تو را شناختم و تو را شایسته تر از خودم به خلافت می بینم. امام، حقیقتاً روح اسلام را مجسم نمود و نگاه روشن دین را در هدایت مردم

و روشننگری عقل‌های آنان و تهذیب اخلاق و اصلاح رفتارشان و مجهز کردن آنان به ابزارهای لازم برای زندگی آزاد منشانه و با کرامت و تربیت و تغذیه آنان با مکارم اخلاقی (عینیت بخشید). شاید مهم‌ترین نکته‌ای که شایسته است به آن اشاره شود این است که موقعیت و شرایطی که امام رضا علیه السلام در آن می‌زیست ویژگی‌های خاصی داشت که در رفتار و سیره مبارک آن حضرت - که با نقش الهی او که مکلف به ایفای آن بود - هماهنگی کامل داشت. او به حق، امامی از جانب خدا و نوری (از سوی او) و پیشوایی یگانه بود. اخلاق او، شبیه اخلاق جدش، رسول خدا صلی الله علیه و آله و سیره او، نشانگر سیره آن حضرت بود. بعد از شهادت پدرش، عواملی رخ نمود که جامعه اسلامی را تشنه شخصیتی چون او کرد. از جمله این عوامل، می‌توان به این امور اشاره کرد:

و انهدادن و در معرض غیبت گذاشتن پیکر مطهر امام کاظم علیه السلام در کنار راه به آن شکل دردناک که در میان شهادت معصومان علیهم السلام، جز شهادت جدش حسین علیه السلام نظیری ندارد و ضربه جانکاهی بود که بنی عباس بر پیکر شیعیان و عقائد و ارزش‌ها و تفکر آنان وارد کردند؛

و نیز رواج جریان‌های فکری عجیبی که پس از شهادت امام کاظم علیه السلام شکل گرفت و در رأس آن‌ها جریان واقفیه که افرادی آن را اداره می‌کردند که در جامعه آن روز وزنه‌هایی محسوب می‌شدند و هم‌چنین حوادث و فتنه‌ها و آشوب‌ها و شورش‌های داخلی که پس از مرگ هارون رخ داد، از خلافت امین که جوانی بود سبک‌سر و نادان تا کشته شدن او با نقشه برادرش مأمون با زیرکی و حيله‌گری و شیطنتی که او از آن‌ها برخوردار بود؛

و نیز به قدرت رسیدن مأمون و آشکار شدن ناتوانی او از تثبیت پایه‌های خلافت ساختگی و انحراف و دوری او از ارزش‌های خلافت الهی.

در چنین شرایطی، امت بیشترین نیاز را به شخصی داشت که از سوی خدا مورد تأیید و عنایت باشد و دست امت را گرفته، آن‌ها را از لایه‌های عمیق تاریکی و چنگال‌های افکار پوچ نجاتشان دهد و (به دیگر سخن)، ناگزیر باید امت رهبر پیشتازی می‌داشت که خدا خیر را به او الهام نماید و با به‌دست آوردن مرکز رهبری

و نشستن بر رأس هرم قدرت (عالی‌ترین جایگاه اجتماعی) اعتماد به نفس را به جان‌های شکست‌خورده بازگرداند و علاوه بر رهبری دینی که از سوی خدای بزرگ به او موکول شده، رهبری دنیوی را هم که (طبعاً) از سوی حاکم برعهده او گذاشته می‌شد داشته باشد.

و این‌ها صفاتی است که جز کسی که خدا او را از روی آگاهی برگزیده و بر عالمیان برتری داده باشد کسی از آن‌ها برخوردار نیست. او، کسی بود که در آن توقف جاودانه‌اش (در نیشابور) درباره کلمه توحید از او پرسیدند و او پاسخ داد: «و من از شروط کلمه توحید» تا به حق در برابر همه آن جمعیت آشکارا اعلام کند که امامی از سوی خداست و اطاعت او بر همه مسلمانان واجب است و این که جایگاه جدش، امیرالمؤمنین (ع) را برای او فراهم کرده‌اند. پس، بر اهل کتاب پیروز شد و صاحبان عقاید فاسد را ملعوب نمود، ترویج‌کنندگان افکار پوسیده را سر جایشان نشاند و پایه‌های اسلام را استحکام بخشید، احکام دین را بیان نمود، ارکان دین را استوار ساخت، رجال علم را تربیت کرد و حقیقت‌طلبان را با نظرات صائب، فقه سرشار و علم لبریز خویش که از سرچشمه حلال و پر آب نبوت سیراب می‌شد تغذیه نمود. با اقامه حدود الهی و اجرای قوانین دین که برای دوستان، وادار کننده و برای دشمنان، بازدارنده بود شکاف‌ها را پر نمود و مفاسد را اصلاح کرد.

خواننده گرامی: اگر امام در خانه می‌نشست، مقابله با آن همه چالش‌ها و بحران‌ها و گرفتاری‌های دشوار کار ساده و آسانی نبود بلکه خطر به شکل گسترده‌تری شدت پیدا می‌کرد و حیات امام، شیعیان او، پیروان و دوستان او را تهدید می‌نمود. پس مشیت خداوند و اراده الهی به این تعلق گرفت که امام بر کرسی حکومت تکیه زند و سخنش مطاع باشد و اجرا شود تا رسالتی را که پدران معصومش ایفا نموده‌اند تکمیل کند و به پایان برساند و استوار سازد و زمینه را برای فرزندان معصومش که پس از او می‌آیند هموار نماید. سلام بر امام شهید ما روزی که زاده شد و روزی که حکم خدا را برپا داشت و تعالیم آسمانی را گسترش داد و روزی که مظلومانه به شهادت رسید و روزی که به اذن خدا زنده می‌شود و حمد و سپاس در ابتدا و انتها برای خداست و صلوات و سلام بر خاتم نبوت و بر آل طاهرین و شیعیان آنان، همگی.

این کتاب، منبعی از منابع علوم اهل بیت وحی و رسالت (علیهم السلام) و چشمه‌ای از چشمه‌های سرشار از حکمت آنان و پرتوی از نور فضایل آنهاست که مالا مال از مزیت و برتری است و امتیاز آن از سایر تألیفات متین و استوار دیگر، به جامعیت علمی و چینش منطقی و دسته‌بندی مناسب و قوت بیان و توانایی مؤلف در تحقیق و دقت بررسی و اطلاعات خوب و وسیع است و تاکنون نظیر آن نوشته نشده و شبیه آن گردآوری نشده است.

این کتاب، به منظور مرتب کردن و تکمیل نمودن موسوعه بزرگ و عظیم «بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار» تألیف علامه محقق، شیخ الاسلام، صاحب فیض قدسی، ملا محمدباقر مجلسی - اعلی الله مقامه - نگاشته شده؛ چرا که مرحوم مجلسی تصمیم داشته که به منابعی که در اختیار نداشته یا از آنها به هنگام تألیف بحار استفاده نکرده است، مراجعه کند و به این ترتیب، کتابش را تکمیل نماید. چنان که خود می‌گوید: بدان که ما برخی از اخبار کتاب‌های پیشین را که به دلایلی از آنها احادیث فراوانی نقل نکردیم به همراه (احادیث) کتاب‌هایی که در آینده به آنها برخورد می‌کنیم - به خواست خدای کریم غفار - در کتاب مستقلی به نام «مستدرک البحار» ثبت خواهیم نمود. چون الحاق این احادیث به این کتاب، (بحار) موجب تغییر در نسخه‌های فراوانی که در شهرها منتشر و پراکنده است می‌شود و خدا است که توفیق خیر و صلاح و درسی می‌دهد. لیکن مرگ، میان او و تحقق این آرزو جدایی انداخت تا این که خدا به علامه محقق و دقیق و متتبع شیخ عبدالله بحرانی اصفهانی که از شاگردان فاضل شیخ الاسلام مجلسی بود توفیق داد تا گوشه‌ای از آن آرزوی والا و ارزشمند استاد خود را تحقق بخشد. او احادیث ناب و گهربار و مطالب مفید را گردآوری نمود و اخبار سودمند را دسته‌بندی کرد و در تنظیم کتاب، نوآوری و در انتخاب عناوین ابتکار به خرج داد تا این که هر جلدی، کتاب مستقلی شد که در موضوع خود فراگیر و شامل مطالب بدیع و شگفت و کم‌نظیر پیرامون آن موضوع است. خدا به او از سوی اسلام و اهل آن برترین پاداش‌ها را عنایت کند. ما در طول مدت تحقیق بر روی این دو موسوعه، به مجموعه فراوانی از احادیث و روایات دست یافتیم که یا در جای مناسب خود آورده نشده بود و یا اصلاً

ذکر نشده بود و ما آن‌ها را در ابواب مناسب و تحت عناوین مجزا رتبی دادیم و نیز در مواردی، تعلیقاتی مهم و ضروری ذکر کردیم تا کتاب در موضوع خود جامع و پربار و در عناوین خود فراگیر باشد و خواننده را از نظایر خود بی‌نیاز گرداند و محققان خواسته خود و پژوهش‌گران مطلوب خود و خوانندگان نیاز خود و عالمان مقصود خود و دانش‌پژوهان گمشده خود را در آن بیابند.

روش تحقیق: پس از استنساخ کتاب و مقابله با نسخه‌های کتاب و مصادر آن و بحار، روش تافیق میان عوالم و بحار و مصادر را - چنانکه روش ماست - برای انتخاب متن صحیح بی‌اشکال برای کتاب برگزیدیم و در حاشیه، با به‌کارگیری نشانه‌های زیر به اختلافات لفظی ضروری اشاره نمودیم.

«ع»: عوالم و این نشانه، برای مواردی است که نسخ سه‌گانه عوالم همگی اتفاق داشته باشند و گرنه نشانه هر نسخه‌ای را به تنهایی ذکر می‌کنیم که عبارتند از:

«أ، ج، س»

«ب»: بحار

«م»: مصدر

و «خ» یکی از نسخه‌های مصدر و در پایان هر حدیثی مصادر آن و نیز کتاب‌هایی را که آن حدیث را از آن مصادر گرفته‌اند با اشاره به فصل و باب آن ذکر کرده‌ایم.

به علاوه، به احادیثی که قبلاً در همین کتاب ذکر شده یا بعداً در ضمن ابواب ذکر خواهد شد، خواه عیناً تکرار شود یا شبیه به آن باشد اشاره کرده‌ایم. چنان‌که برخی از واژه‌های لغوی نسبتاً دشوار را به صورت ساده و کوتاه شرح داده‌ایم و شرح حال برخی از اشخاصی را که در سندها و متون روایات ذکر شده‌اند، نیز با استفاده از کتاب‌های اصلی تراجم آورده‌ایم به ویژه آن‌ها که نامشان تصحیف شده و به کلی دگرگون شده است. نسبت به اسامی قبائل و اقوام و فرقه‌ها و اماکن و سرزمین‌ها هم مانند، اسامی اشخاص عمل کرده‌ایم.

پوشیده‌غاند که آن‌چه میان دو گروه [] بدون هیچ اشاره‌ای ذکر می‌شود به معنای آن است که در هیچ یک از نسخه‌های مورد اعتماد در تحقیق عوالم نبوده

است بلکه ما آن را از مصدر حدیث و بحار یا از یکی از آن دو نقل کرده‌ایم. اختلافات لفظی نسبتاً طولانی یا اختلافاتی را که ذکر آن‌ها در متن موجب ابهام می‌شود، در پاورقی میان دو پرانتز () قرار داده‌ایم و عباراتی را که در متن وارد شده، (در پاورقی) میان دو گیومه « » قرار داده‌ایم. همچنین (در پاورقی) از گیومه، برای مشخص کردن شرح و تعلیقات مصنف بر احادیث استفاده کرده‌ایم و در پایان، عبارت «منه ره» را در این گونه موارد قرار داده‌ایم.

آن‌چه را به عنوان ملحقات از کتاب‌های شیعه و سنی به کتاب افزوده‌ایم، تحت عنوان «استدراک» ذکر نموده‌ایم و علامت سه ستاره * * * را برای نشان دادن پایان آن انتخاب کرده‌ایم.

نسخه‌های کتاب

در تحقیق کتاب، بر نسخه‌های خطی زیر اعتماد کرده‌ایم.

۱ - نسخه «أ» که در خزانه نسخه‌های خطی کتابخانه حضرت آیت الله نجفی مرعشی - قدس سره - در قم با شماره ۳۴۸ نگهداری می‌شود.

این نسخه، دارای ۱۸۴ صفحه است و در آخرین ورق آن، بلافاصله پس از پایان متن، ده سطر به فارسی نوشته و مضمون آن، این است که کاتب این نسخه محمدمهدی بن محمد اشرف عامری است که آن را به دستور حاج عبدالرحیم خانا استنساخ کرده و روز پنجشنبه مصادف با ۱۷ ماه محرم الحرام سال ۱۲۲۶ از کتابت آن فارغ شده است. خط این نسخه، نستعلیق است.

۲ - نسخه «ج» که در همان کتابخانه با شماره ۳۵۰ نگهداری می‌شود و دارای ۶۹ ورق است و به خط مؤلف است. در این نسخه، اضافاتی در حواشی نوشته شده و بر روی برخی عبارات خط کشیده است.

در اولین ورقه این نسخه، نوشته شده: الحمد لله الواقف علی السرائر و الصلاة علی محمد و آله خیر الأوائل و الأواخر. سپس به زبان فارسی مطالبی نوشته که مضمونش این است که این نسخه، به همراه بقیه مجلدات عوالم و به همراه ۲۴ کتاب علمی دیگر وقف بر طلبه‌های علوم دینی در یزد شد و این، در ماه ذیقعد سال ۱۲۳۹ اتفاق افتاد. یک مهر بیضوی نیز در این صفحه مشاهده می‌شود که در آن

نوشته: «عبدہ الراجی محمد ولی» و نسخه، به خط نستعلیق است.

۳- نسخه «س» و این نیز، نسخه‌ای است که در خزانه همان کتابخانه با شماره ۳۴۹ نگهداری می‌شود. این نسخه، دارای ۱۱۹ برگ است و در برگ اول نوشته که آیت الله مصطفی حسینی صفایی خوانساری آن را در ذیقعه سال ۱۳۷۶ مالک شده. نیز در ورقه اول و آخر این نسخه، مهری بیضوی مشاهده می‌شود که در آن نوشته «مصطفی الحسینی». این نسخه، به خط نسخ است.

و حمد و سپاس برای خداست که پروردگار عالمیان است و صلوات و درود خدا بر محمد و آل او.

فقیر رحمت پروردگار غنی

مؤلف مستدرکات [ملحقات]

محمدباقر موسوی موحد ابطحی اصفهانی